

V mnogih zdravstvenih ustanovah so pa tudi neugodne objektivne okoliščine, ko morajo bolniki ležati v prenatrpanih sobah ali skupaj z najtežjimi bolniki, ko so priče najhujših posegov pri sobolnikih tja do umiranja. Vse to nalaga zdravstvenim vzgojiteljem še posebne naloge. Zelo težko in odgovorno delo je tudi, kako bolniku obrazložiti njegovo težko zdravstveno stanje ali pojasniti svojcem resnico o kakem obolenju. To zahteva od zdravstvenega vzgojitelja poznavanje bolniške psihologije, predvsem pa tehniko intervjuja z bolnikom in negovora bolnika. Naloga zdravstvene vzgoje je, da to problematiko proučuje in jo z ustreznimi metodami posreduje zdravstvenim delavcem.

Iz gradiva Zavoda SRS za zdravstveno varstvo — N. J.

Spolna vzgoja v srednji šoli

(Mesto, cilji, načela in metode)*

Prof. Jože Valentinčič

Doslej smo pri nas posvetili več skrbi spolni poučitvi in vzgoji v osnovnošolskem obdobju, manj pozornosti pa smo namenili srednješolski mladini. Lahko pa trdimo, da je vzgoja pravih odnosov med spoloma na tej starostni stopnji prav tako ali še bolj pomembna kot v osnovni šoli. Ne le bolj pomembna, ampak tudi bolj zahtevna ter vsebinsko in metodično precej drugačna.

1. V dobi srednje šole mladostnik in mladostnica nista več le radovedna opazovalca vsega, kar se dogaja v medsebojnih odnosih med spoloma. Telesni in duševni razvoj vodi mladostnika v središče zanj novega sveta, v katerem je **dejaven subjekt**, ki spolnost in ljubezenska čustva neposredno doživlja. Sile privlačnosti in prirodna nagnjenja ga vodijo k iskanju partnerja: hkrati je iskalec ljubezni in naklonjenosti pa tudi tisti, za katerega naklonjenost (in ne samo naklonjenost!) se potegujejo drugi. Pri tem se sreča z ljudmi, ki so v teh odnosih sila različni, zapleta se v prijateljstva in medsebojne zveze, ki osrečujejo, lahko pa tudi onesrečijo. Ob sedanji razvojni akceleraciji imamo lahko vso srednješolsko dobo za čas prvih neposrednih izkušenj, dobrih in slabih, za dobo, ki gre od prve proti zreli ljubezni, pa tudi za dobo prvih razočaranj, zmot in zablod ter njihovih posledic.

Toliko je na tej poti novega in svojevrstnega, da ne kaže prepuščati mladostnika in mladostnico naključnosti ter zorenju zgolj na lastnih izkušnjah in spoznanjih!

---

* Pričujoči prispevek je predavanje ravnateljem srednjih šol na seminarju februarja 1968 v Ljubljani. Avtor ga je napisal za našo revijo, ker je snov — dognanja pedagoških strokovnjakov — aktualna za vse zdravstvene delavce pri zdravstveno izobraževalnem delu, zlasti pa še zato, ker že kar lepo število medicinskih sester aktivno sodeluje v ciklusu predavanj »Šol za življenje« in »Šol za staršev«, pa tudi v rednih šolskih programih. — Op. ur.

2. V tem novem svetu odnosov med spoloma se mladi srečujejo z mnogimi **neznankami**. V tem doživljanju je mnogo izrazito emocionalnega in nagonskega, kar se često upira klasičnemu pravilu, da naj bo vodnik in razsodnik — razum. Dialektika nasprotij (sreča — nesrečnost, privlačnost — odbojnost, skladnost — neskladnost...) je živa, pri mladih še posebej prisotna. Marsikatera pravila so relativna: človeško ponašanje je vse preveč pestro in individualno različno, da bi ga lahko vklepali v enotne formule, da bi vedno lahko predvideli, kam vodijo taki medsebojni odnosi... In vendar so tudi na tem področju našega doživljanja določene zakonitosti, predvsem pa to tu določene moralne norme in pravila, ki jih morajo mladi spoznati in se — v svoje dobro — po njih ravnati.

Pedagoško in družbeno ni opravičljivo prepuščati mladega človeka, da gre brez naše načrtne priprave in pomoči v zanj novi svet, kjer naj se s svojimi spoznanji sam dokoplje do zrelega pojmovanja na tem območju medčloveških odnosov. Po svoje nas obtožujejo izjave mladostnikov, ki jih dobivamo v anketah ob koncu šol za življenje, npr.: »Zakaj ste prišli tako pozno? Kaj vse bi mi bilo prihranjeno, če bi vse to vedela že prej!« (izjava 16-letnega dekleta).

3. Kakorkoli je svet spolnosti in vzajemnih odnosov med spoloma naraven in brez apriornih vrednostnih označb, vsebuje za mladostnika in mladostnico tudi marsikatero **nevarnosti**: za njegovo duševno in telesno zdravje, pa tudi za **celoten razvoj njegove osebnosti**. Pravimo, da je človekova usmerjenost v odnosih med spoloma rezultat celotne vzgoje in ne le spolne vzgoje. Prav tako lahko trdimo, da se bo vzgoja pravilnih odnosov med spoloma kazala ne samo na tem področju, ampak tudi v celotnem mladostnikovem ravnanju. Saj vemo, da lastne izkušnje in doživetja v teh odnosih često puščajo globoke sledove v celotni osebnosti mladega človeka (izjava 20-letnika: »Če iščete izvore mojega cinizma, morate iti k mojim prvim izkušnjam z ženskami!«).

Vse to poudarja pomen splošne vzgoje in načrtnega oblikovanja mladostnikove osebnosti, pa tudi pomen vzgoje odnosov med spoloma, saj je eno in drugo nujna sestavina celotne vzgoje.

4. V mladostnikovi dobi gradijo mladi svoj lasten **svetovni nazor**, katerega sestavni del so tudi moralna prepričanja. Kaj je v svetu spolnosti moralno in nemoralno, vredno, dopustno in človeka nevredno — na to vprašanje danes mladim ni lahko najti odgovor. Ankete pri odraslih kažejo, da so pri moralnem ocenjevanju, npr. promiskuitete, zgodnjih spolnih odnosov, abortusa, zakonske nezvestobe itd., mnenja zelo heterogena, in to ne glede na spol, izobrazbo ali celo politično prepričanje. Stališča se delijo na širok spektrum, ki gre od srednjeveškega asketizma pa tja do popolnega moralnega anarhizma in nihilizma. Če ocenimo z etičnega vidika nekatere filme in prispevke v poplavi zabavnega tiska, ki ga mladina redno prebira, si tudi težko zamišljamo, da bodo njeni pogledi skladni s socialističnim pojmovanjem morale v odnosih med spoloma. Med samimi marksističnimi pisci srečujemo včasih poenostavljene ocene določenih pojavov in sodbe, ki se s prakso ne ujemajo. Primer ocene prostitucije: »Ena izmed najbolj nečastnih oblik propadajoče meščanske ljubezenske morale sta javna in tajna prostitucija žena in deklet. Ta najbolj nečastna oblika zaničevanja, poniževanja in zaslužnjevanja ženske bo prenehala šele tedaj, ko ne bo več izkoriščanja človeka po človeku. Potemtakem je to mogoče le v takih razmerah, kakor so trenutno že v Sovjetski zvezi in v deželah, ki gradijo socializem, kjer prostitucija za svoj

obstanek **že zdavnaj nima nobenih pogojev več in je malodane že popolnoma neznan pojav.**» (Schindel — Rot: Naravne osnove ljubezni, str. 155).

Najti moralno orientacijo sredi tako heterogenih pogledov in razlik med načeli in prakso mladim ni lahko, še posebno ne danes, ko se moralni pogledi na to področje medčloveških odnosov naglo spreminjajo, da mladi zlahka zamenjajo napredno z lažno naprednim ter preživelo z resnično človeškim in veljavnim. Pogosto trdimo, da se nova morala v teh odnosih oblikuje preveč stihijsko in brez zadostne zavestne in načrtno družbene usmeritve; pri tem pa radi pozabljamo, da je prav vzgoja tista, ki daje velike možnosti za oblikovanje nove morale, za prečiščevanje pogledov in stališč pri mladini.

5. Ne smemo pozabiti, da je ob koncu mladostne dobe **zakonska zveza in družina** že bližnja bodočnost, včasih pa celo stvarnost za mlade. Priprava za zakon in družino nikakor ni nepomemben del priprave za življenje, če imamo pred seboj tudi globoko humani cilj: srečnega človeka in srečno družino. Srednješolsko obdobje pa ni namenjeno le pripravi za poklic, ampak tudi pripravi na življenje: v tem je velika odgovornost družine in še posebej šole ter širše družbe!

Če izhajamo z navedenih vidikov, moramo priznati **pomembnost** načrtno vzgoje odnosov med spoloma in priprave za zakon v srednješolski dobi, dati ji moramo **ustrezno mesto** kot bistveni prvini pri oblikovanju osebnosti ter pravilno ceniti njeno široko **preventivno vlogo**, ki teži k moralno, duševno in telesno zdravi osebnosti.

Zato bi cilje in naloge spolne poučitve in vzgoje lahko strnili v naslednje:

— poučiti mlade o biološko zdravstvenih ter psiholoških in družbenih vidikih spolnosti in odnosov med spoloma; dati jim potrebno **znanje**, saj imata neznanje in nepoučenost lahko le negativne posledice (osnovni izobrazbeni cilj);

— oblikovati pri mladini **pravilne poglede** na spolnost in odnose med spoloma, na zakon in družino, ji dati v tem življenjsko orientacijo ter **vplivati na njeno ravnanje** (osnovni moralno-vzgojni cilj);

— s tem vplivati na **zdrav razvoj celotne osebnosti** in izoblikovati v njej najpomembnejše moralne lastnosti: spoštovanje sočloveka, čut odgovornosti zase in sočloveka (pa tudi za potomstvo!), odpor proti izkoriščanju in brezobzirnemu egoizmu, zavest lastnega dostojanstva itd.;

— **usmerjati interese mladih**, ki so v teh letih prirodno precej osredotočeni na ta vprašanja, da bodo segali v celovitost in v vse vidike odnosov med spoloma, da ne bodo usmerjeni enostransko pod diktatom zabavne in moralno dvomljive literature, filmov in drugih medijev, ki kažejo le eno stran teh odnosov;

— spolna poučitev in vzgoja naj bosta v teh letih tudi **priprava za zrelo ljubezen, za zakon in družino!**

OSNOVNI PRINCIPI SPOLNE VZGOJE

Ne glede na različno kategorizacijo principov spolne vzgoje, ki jo srečamo pri posameznih avtorjih, bom skušal opredeliti osnovna načela in glavna splošna pravila, izhajajoč iz ciljev in nalog, ki jih imata spolna vzgoja in poučitev v srednješolski dobi, še posebej v šoli.

1. Spolna vzgoja mora biti integrirana v celoten učnovzgojni proces.

Že **poučitev sama** (če jo formalno ločimo od vzgoje, dasi je z njo tesno povezana) ne sodi le v biologijo ali higieno, brž ko imamo pred očmi hkrati sociološke, psihološke in druge pomembne vidike, ki jih lahko zajamemo tudi pri zgodovini, sociologiji, psihologiji, književnosti in drugih predmetih. **Vzgojno vplivanje** pa je možno še v nešteti situacijah, ki jih sprožamo načrtno ali nastanejo slučajno. Ker je šola tudi vzgojna ustanova, so njene vzgojne naloge stalno prisotne in zajemajo seveda tudi vzgojo odnosov med spoloma.

Po tem načelu ni mogoče izločiti spolne vzgoje in jo prepuščati le enemu učitelju ali enemu predmetu! Lahko sicer pripravimo s tega področja samostojne cikle predavanj in razgovorov, kakršne so šole za življenje, vendar so ti lahko samo **dopolnilo** stalne, neprekinjene vzgojne in izobraževalne dejavnosti, ki je naloga celotnega učiteljskega zbora.

Po tem načelu tudi ne moremo prepustiti vso odgovornost za spolno vzgojo samo družini ali samo šoli, saj mora biti sestavni del vzgojnih prizadevanj **vseh činiteljev**, ki v teh letih vplivajo na mladostnikovo osebnost. Tu gre za skupno odgovornost šole, družine in širše družbe, ki imajo vsaka zase posebne možnosti in vzgojne naloge.

2. Vzgoja pravih pogledov in odnosov med spoloma mora biti **neprekinjen vzgojni proces**, ki traja od otroštva do zrelosti. Vsaka razvojna faza ima svoje potrebe in posebnosti. Srednješolska doba je v tem pogledu dokaj razčlenjena: proces zorenja poteka na tem področju naglo in potiska na dan vedno nove vzgojne probleme in dileme mladih, pri katerih je potrebna učiteljeva pomoč. Napotki h »gradivu za družbeno in družinsko vzgojo« (v učnem načrtu za gimnazije iz leta 1964!) zato poudarjajo, naj učiteljski zbori premislijo, kaj bi se dalo vključiti v predmetni pouk z občasnim širjenjem podrobnega učnega načrta, kaj v razredniške in mladinske ure, kaj pa v dobro pripravljena posebna predavanja. Pri tem je v navodilih podčrtano, da mora biti izvajanje tovrstnega programa **kontinuirano in ne kampanjsko delo**. Programsko gradivo nakazuje vrsto vprašanj, ki so za mladino pomembna vsa leta srednjega šolanja, dopolnjuje jih pa poseben program »priprave za zakon in družino«, ki naj bi ga realizirali v zadnjem letniku. Tudi programi šol za življenje, ki jih je pripravila Zveza delavskih univerz Slovenije, razlikujejo mlajše srednješolsko obdobje (15 do 17 ali 18 let) od zrelejših starostnih stopenj, na kateri spolna vzgoja že prerašča v pripravo za zakon in družino.

3. Spolna vzgoja in poučitev mora biti **prilagojena razvojnim potrebam mladine**. Ta princip dopolnjuje prejšnjega in posebej naglaša **primernost razvojni stopnji**, ki se nanaša ne le na vsebino, ampak tudi na metodo, na sam način obravnave. Drugače bomo npr. govorili o zavestnem starševstvu in reguliranju spočetja petnajstletni mladini (tej so potrebne le splošne informacije in načelne interpretacije) kakor pa 18- ali 20-letni mladini, ki potrebuje o tem že tudi konkretna navodila in podrobna pojasnila. »Koristno je, da mlajšim mladoletnikom razložimo, da bodo pridobili s tem, če realizacijo svojih želja odlože. — verjetno pa bi sami sebe varali, če bi isto zahtevali od starejših...« (Vida Tomšič, Priročnik za predavatelje šol za življenje, str. 12!).

Princip skladnosti s potrebami mladih naglaša, naj bo spolna poučitev in vzgoja **pravočasna**. Danes največkrat kasnimo, zamujamo in zvonimo po toči, ko so negativni pojavi že tu, ko nam udari v obraz spoznanje, da je del mladine pre-

vzel našemu prepričanju tuja malomeščanska naziranja in se po njih tudi že ravna. Tedaž se zatekamo h kurativnim ukrepom — zamudili pa smo široko in sistematično preventivo, ki je v nepretrgani vzgoji pravih odnosov med spoloma.

V splošnem opažamo, da so pri dijakih prvih letnikov srednje šole velike vrzeli, ki jih je pustila osnovna šola: v osnovni poučenosti, ki bi jo morali prejeti mladi vsaj v prvi puberteti, je mnogo nejasnosti, mnogo napačnih predstav in pojmov, saj je znanje nabrano z vseh koncev in krajev, iz najrazličnejših virov. Tudi interpretacija pojavov in moralne sodbe so različne in neizoblikovane. Osebno menim, da bi morali dati mladini na začetku srednje šole mnogo več kot zdaj, da bi bili utemeljeni posebni cikli predavanj in razgovorov, da bi nadomestili zamujeno, uredili in usmerili mladostnikovo znanje in poglede.

4. Vzgoja medsebojnih odnosov med spoloma mora biti **celovita in ne enostranska**. Vsaka poučitev mora vplivati tudi vzgojno. Ključ do usmeritve mladih na tem področju ni in ne more biti le v podrobni biološko fiziološki poučitvi, čeprav je ta — v normalnih okvirih — zelo potrebna. Omejitve na telesno dogajanje bi zakrila drugo, še bolj zapleteno in pristno človeško — čustveno dogajanje. Po mnenju uglednih avtorjev je bila v preteklosti ljudem neznanka telesna komponenta spolnosti in ljubezni, danes pa postaja mladini vse bolj neznan bogati svet čustev, ki v nekem smislu kot dopolnitev spolnega nagona lahko daje mnogo več kakor sama spolnost, saj odpira širši svet globljih doživetij in vrednot. Zato se ne moremo strinjati s tistimi meščansko prosvetiteljskimi stališči, ki pretežno poudarjajo le spolno poučitev, zapostavljajo pa vzgojne vidike. Odnosi med spoloma imajo namreč svojo družbeno in moralno razsežnost, ki je ne smemo zapostavljati!

Spolna vzgoja tako ni le stvar biologa ali zdravnika oziroma medicinske sestre, temveč tudi drugih strokovnjakov — pedagogov, psihologov oziroma vseh učiteljev na šoli. Pomembno vlogo ima razrednik, ki mu je posebej zaupano oblikovanje razredne skupnosti in vsakega njenega člana.

5. **Enotnost vzgojnega vplivanja** je za uspešnost nujen dejavnik. V osnovnih stališčih in pogledih na odnose med spoloma mora biti učiteljski zbor enoten, ker le tako lahko pričakujemo, da bodo dijaki prevzemali naša stališča. Uглаševanje vseh, ki nastopajo kot vzgojitelji v procesu spolne vzgoje, je torej temeljni pogoj za uspeh in prva faza načrtnega dela. Enotnost pa je treba doseči še z drugimi dejavniki, ki sooblikujejo mladino. Pri tem mislim predvsem na enotnost med šolo in domom, med šolo in dijaškim domom, med učitelji in mladinsko organizacijo. Zmeraj ne moremo doseči te enotnosti zlahka in v kratkem času, saj je njena osnova skupno prepričanje in hotenje, do katerega pridemo le z aktivnim vplivanjem, s skupnimi razpravami in zavzemanjem stališč do pojavov in ukrepov ter z dogovorjenim sodelovanjem. To enotnost, ki temelji na naprednih stališčih, pa mora zmeraj podpirati tudi širša družbena skupnost, ki ne sme biti indiferentna do nekritičnega uvažanja nam tujih nazorov in navad.

6. **Princip naravnosti** zajema predvsem način spolne poučitve. S spolnosti smo odstranili mistiko in tabuje ter iščemo v njej in njeni psihični ter družbeni nadstavbi resnico o človeku. O vsem tem kaže govoriti z mladino teh let tako naravno, kot znajo ponavadi zdravniki, manj pa pedagogi (seveda zahajajo nekateri zdravniki spet v drugo skrajnost — v preveč mehanično in premalo pedagoško razlago). Otresti se moramo tiste podzavestne, na stari vzgoji temelječe sramežljivosti, ki ovira odkrit, resen in sproščen pogovor o spolnosti in ljubezni. To pa ne pomeni, da moramo rušiti pri mladini naravno sramežljivost ali da mo-

ramo nasploh odstraniti zaveso intimnosti, ki bogati (in ne siromaši!) odnose med spoloma in jim daje oseben, globoko človeški ton.

7. **Življenjski realistični optimizem** naj bi bil osnova za vzgojno delo z mladimi in priprava za življenje. Pri tem mislim na učiteljevo usmerjenost, ki se zaradi življenjske zrelosti in razgledanosti zna dvigniti nad črno-belo slikanje odnosov med spoloma, ki ne idealizira stvarnosti niti je ne prekriva s črnino, ki prikazuje vse pojave in nevarnosti stvarno ter usmerja mlade z realističnim optimizmom. Mladost mora namreč verovati v življenje in v možnost, da si ga uredi srečno. Mladost mora imeti v sebi vedno dovolj zdravja, da zaceli rane, dovolj sil, da se dvigne po padcih, do katerih utegne priti, in gre izmodrena naprej. Mlademu človeku smo — tudi po hujših polomih — dolžni dati ne le našo sodbo ali obsodbo, pač pa še bolj perspektivo, h kateri naj za naprej teži, saj je pred njim še dobršen del življenja. V vsem tem je bistvo pedagoškega optimizma, ki edini lahko usmerja in dviga, ker razume vso pestrost življenja v teh odnosih in veruje v razvojne možnosti mladega človeka.

NEKATERE METODIČNE POSEBNOSTI

Omejil se bom le na nekatere posebnosti, ne da bi se spuščal v podrobno obravnavo metod in oblik dela, saj sodijo ta vprašanja končno tudi v območje posebne metodike pouka biologije, psihologije in drugih predmetov, vsaj pri poglavjih, ki so ali pa naj bi bila vključena v predmetne učne načrte. Moje misli bodo zato posvečene zlasti metodiki **vzgojnega vplivanja** v najrazličnejših situacijah, ki se nam ponujajo na šoli.

1. Pri vzgoji odnosov med spoloma se dotikamo mladostnikovega intimnega sveta in posegamo v njegovo najbolj osebno doživljanje. Tu moramo biti **taktni in spoštljivi!** Vulgariziranje teh vprašanj in mehanično poenostavljanje spolnosti na raven drugih bioloških potreb je v direktnem nasprotju s tem pravilom, pa tudi z marksističnim pojmovanjem ljubezni in spolnosti (primerjaj Leninovo stališče do teorije svobodne ljubezni in teorije o kozarcu vode!*).

Tudi zastraševanje z neresničnimi dokazi ni le v nasprotju s spoštovanjem mladega človeka, ampak tudi s splošnim načelom znanstvenosti pouka. Gotovo pa se mladim ne bo približal in si njihovega zaupanja ne bo pridobil vzgojitelj,

---

* Za pravilno razumevanje Leninovega stališča navajamo zadevna odstavka iz knjige Klare Zetkin »Pogovori z Leninom«, str. 53 in 54 (Izdala Cankarjeva založba v Ljubljani 1959):

Prav gotovo poznate razvpito teorijo, da je v komunistični družbi zadovoljitev spolnega nagona, ljubavne potrebe, prav tako preprosta in nevažna, kakor je preprosto izpiti kozarec vode...

Znamenito teorijo »kozarca vode« smatram za povsem nemarksistično in povrhu tega še nesocialno. V spolnem življenju se ne izživlja samo tisto, kar je dala narava, marveč tudi tisto, kar je ustvarila kultura, pa naj bo že visoko ali nizko... Žejo je kajpak treba ugasiti, toda, ali bo zdrav človek v zdravih okoliščinah legel v cestno blato in pil iz mlakuže? Ali bo pil iz kozarca, katerega rob je ves masten od mnogih ust? Važnejše od vsega tega pa je družbena plat. Pitje vode je zares nekaj čisto osebnega. K ljubezni pa spadata dva in tretje življenje lahko nastane. In v tem dejstvu je družbena korist, dolžnost do družbe, dolžnost do skupnosti...

ki bo na kratko opravil s problemi prve ljubezni in prvih razočaranj, češ da so to le »mladostne norosti in otroške bolezni adolescence«. Potruditi se moramo, da se vživimo v mladostnikovo doživljanje, da ne gledamo na njegove težave le z očmi človeka v naših »zrelih letih«, pač pa tako, kot smo tudi sami doživljali na pragu življenja.

Kako subtilen, kako tankočuten mora biti naš posluš za individualno doživljanje, se zavemo zlasti tedaj, ko za navidez neosebni vprašanjem in mladostnikovo zadrego ugotovimo skrite stiske, komplekse krivde, razdvojenosti in depresije. Vsaj v takih primerih moramo kolektivno delo dopolniti z **individualnim svetovanjem**, ki nas zbliža s posameznikom in mu zato laže svetujemo. To velja prav gotovo tudi za vse primere, ko se posamezniki znajdejo v posebnih situacijah (npr. nosečnost), sicer ne moremo individualizirati našega vzgojnega ravnanja. Mladina, ki se nam zaupa, pa pričakuje, da bo zaupano do kraja ostalo poklicna skrivnost.

2. Izkušnje kažejo, da smo vzgojno uspešnejši, če v pogovoru z razredom in posameznikom uporabljamo **svetovalni ton** namesto pridigarskega mobiliziranja in neprizadetega poučevanja. Pri tem mislim še posebej na vse tiste pogovore, ki se sprožijo ob raznih prilikah ob posebni novici v dnevnem tisku, ob kakem dogodku na šoli in v njeni bližini, ob posebnem filmu, TV drami, novi knjigi itd. To je nič koliko neizrabljenih priložnosti za odkrit pogovor, za učiteljev vzgojni in svetovalni poseg, pri katerih molčimo, pa čeprav dijaki še tako vneto razpravljajo o njih. Ali ni tudi v tem razlog, da je pestro uogajanje na šoli v oblikovanju pogledov na to področje in v odnosih med spoloma učiteljem često neznanca — svet, ki ga dijaki skrbno in solidarno varujejo zase, kot bi morala biti v tem neprebojna pregrada med njimi in njihovimi vzgojitelji? Ali ni prav zaradi našega molka ostalo v zavesti mladine napačno prepričanje, da sodijo ta vprašanja v šoli še vedno med tabuje, o katerih se govori le šepetaje in kakor da niso, tako kot vsa druga važna življenjska vprašanja, vredna, da se o njih javno in odkrito pogovorimo tudi z vzgojitelji?

Izkušnje nam kažejo, da je v razrednih kolektivih možna **sproščena razprava** o načelnih in splošnejših vidikih odnosov med spoloma, ljubezni in spolnosti ter o konkretnih primerih, ki se ne tičejo neposredno dijakov samih. Teže dosegljiva pa je javna razprava o vprašanjih, ki se posameznikov dotikajo direktno, saj vsak skriva pred javnostjo svoj osebni svet. Zato v šolah za življenje omogočamo slušateljcem, da postavijo svoja vprašanja tudi pismeno, bodisi posamič ali v manjših skupinah (oblika individualne ali skupinske kratke priprave na razgovor po predavanju). Ko odgovarjamo na ta vprašanja, moramo seveda ohraniti anonimnost avtorjev.

Marsikaj pa se lahko naučimo v načinih svetovanja tudi pri strokovno vodenih dopisnih svetovalnicah nekaterih revij in časnikov. Ti znajo razbrati iz kratkega pisma posameznikovo osebnost in njegovo trenutno čustveno stanje, znajo ga spodbujati in mu svetovati včasih z materinsko, včasih pa tudi z očetovsko sva-rečo in odločno besedo.

3. Na uspešnost spolne poučitve in vzgoje odločilno vpliva **učiteljeva strokovnost in njegov osebni odnos do obravnavanih vprašanj**. Tu ne zadošča ozko predmetno znanje, saj je to področje izrazito medstrokovno! Tudi ne zadostuje znanje, ki si ga je kdo pred leti pridobil na univerzi (na žalost naše kadrovske šole ne usposablja dovolj za tovrstno vzgojo!), če ga ni dopolnjeval z novej-

šimi spoznanji tistih ved, ki so v zadnjem času odkrile mnogo novega na tem področju (npr. mentalna higiena, psihologija, sociologija, medicina).

V strokovnost sodi tudi **pravilna družbena in moralna interpretacija** teh pojavov, saj je vzgojna uspešnost z njo najtesneje povezana. Mladina pa pričakuje od nas, da znamo presojudi vrednost raznih stališč in pojavov ter svojo oceno tudi vsestransko utemeljiti. Žal, da nimamo mnogo gradiva o naši etiki odnosov med spoloma, ne bi pa mogli trditi, da naši teoretiki niso dali ustreznih odgovorov na glavne moralne dileme, ki se tu pojavljajo. Učiteljev osebni odnos do teh vprašanj se izraža v tem, da zna biti **prepričevalen**. Prepričevalnost ima vedno tudi osebno noto, saj sogovornik čuti, da je za našim stališčem naše osebne prepričanje, ki temelji na naših izkušnjah in znanju in tudi na naših pogledih na moralo. Včasih pozabljamo pri prepričevanju, da moramo naša stališča vsestransko utemeljiti, da moramo z dokazi spodbijati nasprotna gledišča. Zato cenimo razpravo in jo spodbujamo, ker vemo, da je učinkovitejša od apriorističnega in dogmatičnega pridigarstva.

4. Pri tem učno-vzgojnem področju ponazorila niso tako redka, kot ponavadi mislimo, vsaj če jih pojmujeemo širše. Ne mislim le na flanelograme, sheme, diafilme in filme, ki jih uporabljamo pretežno pri biološko zdravstvenem delu, pač pa tudi na **življenjske primere**, ki jih osvetljujemo z vseh vidikov, jih analiziramo, od krivamo v njih določena pravila in zakonitosti ter izvajamo iz njih splošne sklepe. Črpamo jih lahko iz svojih življenjskih izkušenj, iz časopisov in revij (odlomki, pisma bralcev itd.), iz knjig in filmov. Tako lahko mladim najbolj približamo pojave iz tega izseka človeškega življenja in medčloveških odnosov, hkrati pa ostajamo v svetu resničnosti in življenja, kakršno je v vsej svoji raznolični pestrosti. Verjetno smo vsi oblikovali svoje poglede najbolj ravno ob tej živi in mnogoteri podobi življenja ter iz nje črpali svoja spoznanja! Eden izmed osnovnih ciljev vzgoje na tem področju pa je, da pomaga mladim, da zorijo ob izkušnjah in spoznanjih drugih in jih ne pušča v nemar, da se dokopljejo do spoznanj samo z lastnimi, često dragimi izkušnjami in napakami.

Naše delo pa lahko bogato in uspešno dopolnjuje **vzgojna literatura**, ki je pisana nalašč za mladino te starosti. (Posebej naj omenim knjižici: dr. Leon Zlebnik — Vajino ljubezensko zorenje, dr. Bogdan Tekavčič — Mladostnik in spolnost, ki sta napisani za mladino teh let). Širjenje tega tiska med srednješolsko mladino naj bi obenem vsaj delno prèprečilo, da ne bo segala po knjigah dvomljive vrednosti.

SKLEP

Spolna vzgoja naj bi imela v srednji šoli ustrezno mesto, kakršno zasluži to vzgojno področje v pripravi na življenje! Nismo zagovorniki pretiranega poudarjanja spolnosti in predimenzionirane spolne vzgoje! Smo pa nasprotniki molčanja in pasivnosti, ker s tem ne rešujemo problemov, ki so, in prepuščamo oblikovanje mladine drugim! Ker pojmujeemo spolno vzgojo kot bistveno sestavino nepretrganega procesa v oblikovanju mlade osebnosti in kot široko preventivno dejavnost, zato se tudi ne zadovoljujemo samo s kampanjskim in kurativnim poseganjem na to področje, saj lahko zdravi le manjši del posledic, katerih je deloma kriva tudi naša vzgojna neaktivnost.